

DİN ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ VE DİN DERSİ ÖĞRET- MENİ YETERLİLİKLERİ (TÜRKİYE ÖRNEĞİ)*

Nevzat Yaşar AŞIKOĞLU**

ÖZET

Bu çalışmada ilk olarak; okulun ve öğretmenin, bireyi tüm yönleriyle geliştirme görevi çerçevesinde okuldaki din öğretiminin ve öğretmenin önemi vurgulanacak ve din öğretimi çeşitli yönleriyle temellendirilecektir. İkinci olarak, din dersi öğretmenleriyle ilgili Türkiye'de belirlenen yeterliliklere işaret edilecek ve din dersi programlarının temel niteliğine dikkat çekilecektir. Sonuçta ise, din dersi öğretmen adayı yetiştiren kurumlar olan ilahiyat fakültelerinin programlarıyla ilgili bir değerlendirme yapılacaktır. Ayrıca farklı ülkelerle teoloji eğitimi ile ilgili işbirliği konusunda önerilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Okulda din eğitimi, öğretmen ve okul, Türkiye'de din eğitimi, ilahiyat eğitimi,

The Role of the Teacher in Religious Education and the Competence of the Religious Teacher (The Example of Turkey)

ABSTRACT

In this study, first of all, the importance of the religious education and the teacher within the frame of developing individuals with all aspects will be stressed and founded first. Secondly, it will be pointed to the proficiencies specified in Turkey about teachers of religious education and be called attention to the basic features of the religious education. Consequently, it will be made an evaluation on the programs of theology faculties preparing

* Bu çalışma, 2-3 Aralık 2010 tarihlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın destek ve katkılarıyla Moskova İslam Üniversitesi'nce düzenlenen "İslam Teolojisi Alanında Öğretmenlerin Kalifiye durumunun Yükseltilmesi ve Teoloji Eğitimine Öğretmenlerin Rolünün Artırılması" konulu III. Uluslararası Teoloji Kongresi'ne bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

teachers for that kind of education. In addition, some offers in the matter of cooperation relating to the theological education with different countries will be taken up.

Key Words: Religious education, theological education, religious education in Turkish schools

GİRİŞ

Çağımızda toplumlar hızlı bir değişim göstermektedir. Bu değişimde iletişim imkânlarındaki gelişmelerin payı büyüktür. Toplumlardaki değişim sosyal ve kültürel alanda olduğu gibi dini yaşantı alanında da olmaktadır. Günümüzde insanlar her şeyi sorguladıkları gibi dini inançları ve yaşantıları da sorgulamaktadırlar. Özellikle yeni yetişen genç neslin din ve inançlar konusunda doyurucu bilgilerle aydınlatılması ve sorularının cevaplandırılması bugün kaçınılmaz bir görev haline gelmiştir. Günümüzde bu görevi sistemli bir şekilde yerine getirecek yer okul, yapacak kişi de öğretmendir.

Bu çalışmada ilk olarak; okulun ve öğretmenin bireyi tüm yönleriyle geliştirme görevi çerçevesinde okuldaki din öğretiminin ve öğretmenin önemi vurgulanacak ve din öğretimi çeşitli yönleriyle temellendirilmeye çalışılacaktır. İkinci olarak, bu temellendirme doğrultusunda, görevini yerine getirecek din dersi öğretmenleriyle ilgili Türkiye’de belirlenen yeterliliklere işaret edilecek, sonuçta ise, din dersi öğretmeni yettiren kurumlar olan ilahiyat fakültelerinin programlarıyla ilgili bir değerlendirme yapılacaktır.

1. DİN ÖĞRETİMİNDE OKULUN VE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Günümüz eğitim araştırmalarının sonuçları ve eğitim anlayışındaki yeni gelişmeler, bireyi çok yönlü eğitmenin gereğini açıkça ortaya koymaktadır. Bireyin çevresini tanınması ve uyum sağlanması kadar, kendini tanınması ve duygusal, toplumsal, törel ve dini gelişimini bütün olarak tamamlaması da, başarılı bir hayat sürmesi için önemlidir. Eğitim, özellikle okul eğitimi ve öğretmen bireye bu imkânı hazırlamak durumundadır.

Eğitimde dört temel unsur son derece önemlidir. Bunlar:

Öğretim programı, öğretim materyali, öğretim ortamı ve öğretmendir.

Eğitimde başarı için hedefleri iyi belirlenmiş ve ihtiyaçlara cevap veren bir öğretim programı hazırlanmalıdır. Öğretim programı adeta öğretmenin yol haritasıdır. Program olmadan öğretmen eğitimi nasıl yönlendireceğini bilemez.

Eğitimde başarıyı etkileyen ikinci unsur ders materyalidir. Programa uygun hazırlanacak ders kitapları ve ders araçları öğretmen için son derece önemlidir. Yeterli ders materyali olmadan, sadece öğretmene bağlı bir öğretimin yetersiz kalacağı açıktır. Bu nedenle yeni programlarla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlere derste kullanabilecekleri görsel ve işitsel ders materyalleri de hazırlanmaktadır.

Eğitimde önemli üçüncü unsur uygun eğitim ortamıdır. Sınıfın ısı, ışık, ses vb açılardan eğitime uygun olması başarıyı etkiler. İyi bir program iyi öğretmen ve yeterli ders malzemesi olsa da iyi bir eğitim ortamı olmazsa eğitimde başarı sınırlı kalır.

Eğitimde başarıyı etkileyen en önemli unsur ise öğretmendir. İyi program ve iyi ders materyali onu doğru kullanacak olan öğretmenle anlam kazanır. Dersi ve öğrenciyi yönlendiren öğretmendir. Eğitimde bazı olumsuzluklar olsa da öğretmen gayreti ile bunları yok edebilir veya uygun hale getirebilir. Bu nedenle okul ve öğretmen bireyin kişiliğinin gelişmesinde, kültürü ve değerleri öğrenmesinde ve topluma uyum sağlamasında son derece önemlidir.

Okul eğitimi ve öğretmenler, bireyi bütün yönleriyle geliştirmeye çalışır ve onu hayata hazırlayarak hayatta karşılaşacağı çeşitli durumlarla ilgili bilgilendirir ve yeteneklerini geliştirir. Yani okul ve öğretmen, bir yandan bireye, yaşadığı toplumun kültürünü, bilgi birikimini, değer yargılarını öğretmeye çalışmak, yani bireye *kültür kazandırmak*, bir yandan da, bireyin *kişisel yeteneklerini keşfedip geliştirmesi için ona imkân hazırlamakla* görevlidir.

Bireyi hayata hazırlayan öğretmen, onun din konusundaki sorularını ve ihtiyaçlarını da dikkate almak durumundadır. Öğretmenin din ile ilgili ihtiyaçları karşılama ve bilgilendirme görevi, din dersinin de diğer branşlar gibi okulda yer alması sonucunu doğurur. Din ile ilgili sorular ve bilgilendirme ihtiyacını karşılamamanın yolu, okulda öğretmenin doğru

bilgiyle ve uygun yöntemlerle yapacağı din eğitimidir. Bu konuyu şöyle detaylandırabiliriz:

Okul, toplumun genel eğitim politikasını gerçekleştirmekle görevlidir. Bu politikanın gereği olarak okul ve öğretmen derste her türlü dünya görüşü, din ve mezhep özgürlüğüne hak tanımak durumundadır. Öğretmen derste öğrencilerinin din ile ilgili sorularını görmezden gelemmez. Okulda din dersi öğretmeni bireyi din ve inançlar konusunda bilgilendirir. Özgür bir şekilde seçim yapabilmesi için temel oluşturur.

Birey, hayatında ihtiyaç duyacağı her türlü bilgiyi, okulda, sistemli ve pedagojik esaslara uygun bir şekilde öğretmenlerinden almalıdır. Din ile ilgili bilgiyi de pedagojik esaslara uygun verecek kişi din dersi öğretmenidir. Okulda öğretmen bu bilgilendirme görevini yapmazsa, yetişme döneminde bireyin zihni okul dışında aslı olmayan hurafe ve yanlış bilgilerle meşgul olacaktır.

Okulun din ile ilgili bilgilendirme görevi; *bireysel, toplumsal, kültürel, evrensel ve felsefi* açılardan şöyle temellendirilebilir:¹

Din Psikolojisi araştırmaları inanma duygusunun her insanda bulunduğunu göstermektedir. Bu duygunun doyurulması bir ihtiyaçtır. Eğitimden ve öğretmenden beklenen ise, bireyin bütün ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktır. Bireysel olarak insanın kendini tanımaya başlamasından itibaren, zihninde var olan, *ben kimim?, nereden geldim?, nereye gideceğim?, ölüm bir yok oluş mudur?* gibi sorular farklı branşlarca çeşitli şekilde cevaplanmaktadır. Ancak bu konuda dinin cevapları ve yorumu da farklı bir bakış açısı ile ve uygun bir biçimde okulda din dersi öğretmeni tarafından verilmek durumundadır. Bu alanın boş bırakılması halinde hurafe bilgiler bu boşluğu bir şekilde dolduracaktır.

Diğer yandan öğretmen bireyin topluma uyum sağlaması için de çaba harcar. Toplumun inançlarına, değer yargılarına saygı gösterme ve ahlak kurallarına uymak için bu kuralların bilinmesi gerekir. Bunu öğretecek kurum ise okuldur. Okulda öğretmenlerce doğru bilgilerle din eğitimi yapılmazsa, batıl inanç ve hurafeler yaygınlaşır; din istismarı çoğalır.

¹ Bkz.: Nevzat AŞIKOĞLU, "Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Öğretimi ve Öğretim Programları Üzerine", Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı, Bildiri ve Tartışmalar 7-9 Nisan 2005 Malatya, s.494

Bu da toplumsal tedirginlik ve kargaşaya sebep olabilir. Bu nedenle din eğitimi toplumsal açıdan da bir ihtiyaçtır.

Yine okulun ve öğretmenin, kültürü kazandırma görevi vardır. Okul bu görevini yaparken bazı dini bilgileri kazandırmasının kaçınılmaz olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü edebiyatta, musikide, mimaride ve diğer kültür unsurlarındaki birçok motif dinî içeriklidir. Toplumdaki yaşayış ve davranış biçimlerinde, atasözleri ve deyimlerimizde dini unsurlar ve kavramlar vardır. Bunları anlayabilmek, kültürü tanımak ve topluma yabancılaşmamak için öğretmen, bireyi, dinin kültüre olan etkisi konusunda bilgilendirmek durumundadır.

Okul ve öğretmen, bireyi içinde yaşadığı toplum yanında insanlık âleminin bir üyesi olarak da geleceğe hazırlamakla görevlidir. Bu nedenle okul evrensel bir bakışla dünyadaki değişik inanç şekilleri ve dini yaşayışlarla ilgili de bireyi bilgilendirmek durumundadır. Çünkü günümüzde iletişim imkânları gelişmiş, dünya adeta küçülmüştür. Farklı din mensupları bir arada yaşamaktadırlar. Aynı şehirde aynı semtte hatta aynı sokakta yaşayan farklı din mensuplarının birbirine nasıl tavır takınacakları okulda öğretilirse hoşgörü gelişir. Eğer bireyin hem inandığı din ile hem de diğer dinlerle ilgili bilgilenme ihtiyacı okulda öğretmenlerce karşılanmazsa, taassup çoğalır. Dinin özünde olmayan hoşgörüsüzlük yaygınlaşır.

Yine her toplumun bir eğitim felsefesi yani eğitim politikası olduğunu görürüz. Bu felsefenin oluşmasında dini ve ahlaki değerler de önem taşır. Okulda öğretmen bu değerleri bireye kazandırır. Böylece eğitim politikasının belirlediği hedeflere ulaşılmış olur.

Okulda din öğretiminin önemi konusunda bu temellendirme doğrultusunda diyebiliriz ki, din dersi öğretmenlerinin görevi; bireyleri; *hayatı sorgulayan, seçim yapabilen, kendi kültürüne yabancılaşmayan tanıyan, diğer inançlara saygılı, yeni bilgilere açık, dini kavramları ve kaynakları tanıyan* kişiler olarak yetiştirmek olmalıdır.

2. TÜRKİYE'DE YENİ DİN ÖĞRETİMİ YAKLAŞIMI VE DİN DERSİ ÖĞRETMEN YETERLİLİKLERİ

Dünyadaki hızlı değişim ve gelişim bütün ülkeleri hem genel eğitim, hem de din eğitimi konusunda yeni yaklaşımlar geliştirmeye zorlamaktadır. Artık eğitimin merkezinde konu ya da öğretmen değil öğrenci

vardır. Türkiye’de de bu çerçevede son 10 yıl içinde eğitimde ciddi bir paradigma değişimi yaşanmış, öğretim programları bütünüyle yenilenmiştir. Yeni programlar, eğitimde “*Yapılandırmacı Yaklaşım*”ı öngörmektedir. Bu yaklaşımda öğrenci merkezlilik, bilgiyi derste öğrencilerin keşfetmesi önem kazanmıştır. Yeni anlayışta öğrencinin pasif dinleme yerine derse aktif katılımı esastır. Öğretmen ise bilgi aktaran değil, öğrenciye bilgiye ulaşma konusunda rehberlik eden kişi durumundadır. Çünkü öğrenci öğretmenin anlattığı yerine kendi keşfettiği bilgiyi benimsemekte ve içselleştirmektedir.

Türkiye’deki yeni din eğitimi programları bireyleri; taklit eden değil sorgulayan, seçim yapabilen, yeni bilgilere açık, dini kaynaklarından araştıran ve bilimsel verilerle yorumlayan, inançlara saygılı ve kültürüne yabancılaşmayan kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir.²

Öğretim programlarının yenilenmesinden sonra MEB tarafından geliştirilen öğretmen yeterlilikleri de üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Bunlar:

- Eğitme-Öğretme Yeterlilikleri,*
- Genel Kültür Bilgi ve Beceri Yeterlilikleri,*
- Özel Alan Bilgi ve Beceri Yeterlilikleridir.*

Bu genel yeterlilikler doğrultusunda hazırlanan din dersi öğretmen yeterliliklerinden bazıları şunlardır:

- *Öğrencilerin, dinin tarih içindeki gelişimini fark edebilmelerin sağlama,*
- *Öğrencilerin, farklı din ve inanışları tanımlarına rehberlik edebilme,*
- *Öğrencilerin, din-akıl-ilim ilişkisini kavramalarına rehberlik edebilme,*
- *Öğrencilerin, din, toplum ve kültür arasındaki ilişkiyi kurmalarına rehberlik edebilme,*
- *Öğrencilerin, inanç-ibadet-davranış ilişkisini kavramalarını sağlama,*
- *Öğrencilerin, ibadetlerle ilgili temel ilkeleri fark etmelerini sağlayabilme,*
- *Öğrencilerin, evrensel ahlaki değerleri kavramalarına rehberlik edebilme,*

² Bkz.: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak bilgisi Dersi Öğretim Programı, MEB yayını, 2007; Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, MEB yayını, 2004.

- *Toplumsal barışın oluşmasında ahlaki değerlerin rolü konusunda öğrencilere rehberlik edebilme*.³

Türkiye’de benim de katıldığım çalışmalarla ilk ve ortaöğretim programları ile mesleki din öğretimi programları yeni anlayışla geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. İlköğretim programı 2007’den bu yana, ortaöğretim programı ise 2004’ten bu yana uygulanmaktadır. Bunun yanında Türk Milli Eğitim Bakanlığı yukarıda belirttiğimiz çerçevede hem programlarla ilgili yeni yaklaşımı anlatmak hem de yeni metotlar hakkında öğretmenlerimizi bilgilendirmek amacıyla bütün illerde 10 bini aşkın din dersi öğretmenine yönelik seminerler düzenlemiş ve yeni öğretim yaklaşımı hakkında öğretmenleri bilgilendirmiştir.

3. İLAHİYAT FAKÜLTELERİ VE ÖĞRETMEN EĞİTİMİ

Öğretmenin bireyi yetiştirme konusundaki önemini böylece vurguladıktan sonra, öğretmenlere kazandırdıkları yeterlilikler bağlamında din dersi öğretmeni yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının programlarına biraz temas etmek yerinde olacaktır.

Yüksek din öğretimi denilince akla İlahiyat fakülteleri gelmektedir. Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri, öğretmen adaylarını yetiştirerek örgün eğitime katkıda bulunmaktadır. İlahiyat Fakülteleri ayrıca Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde din hizmetleri yürüten mezunlarıyla da yaygın din eğitimi alanının ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır.

Günümüz Türkiye’sinde İlahiyat fakültelerinde okutulan ilimlere bakıldığında, üç ana alanın göze çarptığı görülür. Bunlar: İslam Bilimleri, Din Bilimleri ve yardımcı bilimlerdir. Yani Türkiye’de ilahiyat fakültelerinde sadece İslam kaynaklı *Tefsir, Hadis, Kelam, Fıkıh, Tasavvuf* gibi İslam bilimleri değil; bunların yanında bütün dinler dikkate alan; *din sosyolojisi, din psikolojisi din felsefesi, din eğitimi ve dinler tarihi* gibi din bilimleri de okutulmaktadır. Bunların yanında ilahiyat fakültesi programlarında, felsefe, mantık ve yabancı dil gibi yardımcı bilimlerin de ders olarak yer aldığı görülmektedir. Yani Türkiye’de İlahiyat Fakülteleri, öğretmen adaylarını tek yönlü değil, çok yönlü yetiştirme ve yeterlilik kazandırma gayreti içindedir.

³ Bkz: T.C.Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Yeterlilikleri, www.meb.gov.tr 01Kasım 2010

İlahiyat fakülteleri toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda zaman zaman öğretim programlarını yenilemekte ve geliştirmektedirler.

Bu çerçevede Öğretim programlarında *bireyi ve toplumu tanıma, dinin toplum üzerindeki etkisini inceleme ve din hizmetlerinde yeterlik kazandırma* gibi alanların desteklenmesi için çalışılmaktadır. Çünkü öğretmen olacak adaylara yönelik programların sürekli ihtiyaçlar doğrultusunda güncelleştirilmesi gerekir. Nitekim programların güncelleştirilmesi ile ilgili ihtiyaç, Türkiye’de akademik düzeyde de tartışılmaktadır.⁴

2010 yılında ilahiyat eğitim programında kısmi bir düzenleme yapılmış olmakla birlikte, hem din hizmetleri hem de öğretmenlik alanındaki yeni ihtiyaçlar dikkate alınarak programların zenginleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Öte yandan bugün artık dünya ile bütünleşme çerçevesinde dış ülkelerdeki ilahiyat fakülteleriyle işbirliği ve akreditasyon çalışmaları yapılmaktadır. Bu işbirliğinin hem Rusya Federasyonundaki teoloji fakülteleri ile hem de İslam ülkelerindeki ilahiyat fakülteleri ile geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Ülkelerimizin ve fakültelerimizin bu konu üzerine daha da yoğunlaşarak açılım sağlamaları ilahiyat eğitimine önemli bir dinamizm sağlayacaktır.

Teoloji eğitimi olarak yetişecek olan öğretmenlerin kalitesini ve yeterliliklerini artırmak için işbirliği yapılabilecek alanlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür.

1-Farklı ülkelerdeki teoloji ile ilgili yayınların takip edilerek bilgileri paylaşılması: Her ülkenin bilgi birikimi farklı olabilir. Ülkelerin, birbirlerinin çalışmalarından haberdar olmaları ilmi gelişme için önemlidir. İslam üniversitesi Teoloji alanında bir web sitesi kurarak bilgi paylaşımı için zemin oluşturabilir.

2-Belli süreler için öğrencileri değişimi yapılması: Fakültelerde yetişen başarılı öğrencilerin değişik ülkeleri tanınması ve ülkeler arasındaki yakınlığı sağlamak amacıyla farklı ülkelerdeki fakülteleri ziyaret etmeleri ve bu ülkelerde mesela bir yarıyıl eğitim görmeleri ülkelerin birbirine yakınlaşmasını sağlayacak ve kültürel zenginliği artıracaktır.

⁴ Bkz. Türkiye’de Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu. Bildiriler-Müzakereler SDÜ. İlahiyat Fak. Yay. Isparta 2003

3- İlahiyat alanında Bir veya iki yarıyı olmak üzere öğretim üyesi değişiminin gerçekleştirilmesi: bilgilerin paylaşılması ve ülkelerin birbirini yakında tanınması amacıyla öğretim üyeleri belli bir süre misafir olarak farklı ülkelerde ders verebilirler. Öğretim elemanı değişimi ortak projeler yürütülmesini ve ortak ilmi çalışmalarını için de bir imkân oluşturacaktır.

Sonuç:

Din alanı hem birey hem toplum için önemli bir alandır. Bu alanda ortaya çıkan problemlerin çözümü ancak bilimsel araştırmalara dayalı doğru dini bilgilerin öğretilmesi ve öğretim kurumlarının işbirliğiyle mümkün olabilir. Program geliştirme alanındaki olumlu gelişmelerin uygulamaya da yansımalarıyla öğretimden beklenen hedefe ulaşılacaktır.

Günümüzde, okulun din eğitimi alanındaki görevi artık tartışılmamaktadır. Bugün tartışılıp olgunlaştırılması gereken şey, eğitimin bütünlüğü içinde din öğretiminin, öğretmenlerce okulda hangi içerik ve yöntemlerle verilmesi gerektiğidir. Çünkü bireylerin yetersiz dini bilgiyle yetişmesi uzun vadede bireysel ve sosyal huzursuzluklara ve bunalmalara yol açabilir. Bunu önlemenin yolu da her seviyedeki eğitim kurumlarında eğitimin bütünlüğü içinde doğru dini bilgi vermek ve bireyleri bütün yönlerini geliştirerek geleceğe hazırlamaktır.